
Terrorismi – julkinen uskottavuuskoe

Paavo Rautio

Poliittinen terrorismi on Länsi-Euroopassa pakottanut joukkotiedotuksen puntarille punnittavaksi: toista vaakakupia painaa tiedonvälityksen liberalistiset ihanteet ja toista moraalinen yhteiskuntavastuu. Tämän dilemman asettaa terrorismin erityinen viestinnällinen luonne. Terroristi hakeutuu tiedotusvälinejulkisuuteen räätälöimällä tapahtumia, joilla uutiskriteerit varmimmin täyttyvät. Julkisuuteen päästessään terroristi saavuttaa haluamansa estradin. Tämän viranomaiset ja hallitukset tulkitsevat usein tiedotusvälineiden vääräksi liberalismiksi ja vaativat joukkotiedotuksen kurissa pitämistä. Kun tiedonvälitys asettuu kuvaamaan terrorismia poliisin haluamalla tavalla, moraalinen yhteiskuntavastuu rinnastuu sensuurin kanssa.

Erityisesti Isossa-Britanniassa kysymys terrorismin ja tiedotusvälineiden välisestä suhteesta on akuutti.

Terrorismin viestinnällisyyttä voi lähteä tarkastelemaan ilmiön "retoriikasta" käsin.

Terroristi käyttää uhria instrumentaalisesti välittääkseen tavoitteensa varsinaiselle viestin vastaanottajalle (esim. valtionhallinto edustajineen, "hallitseva ryhmä"). Tore Bjørgo löytää tästä makaaberista semiotiikkaa hyödyntäen logiikan: uhrin ja viestin var-

sinaisen kohteen välinen suhde on indeksinen. Uhri on usein ymmärrettävissä varsinaisen viestin kohteen osaksi, ja nimenomaan osaksi, ei varsinaiseksi kohteeksi kokonaisuudessaan.

Lordi Mountbattenin surmaamiseen vuonna 1979 osallistunut IRA:lainen totesi "bjørgolaisittain": "Hän oli kuninkaallisen perheen jäsen, osa monarkiaa, joka ei ole tehnyt meille muuta kuin tuonut kärsimystä. Hänellä oli huomattava asema brittiläisessä sota-koneistossa, joka on (...) alistanut Irlantia (...) Meillä ei ole häntä henkilönä mitään vastaan."

Julkisuus nostaa esille iskun ja samalla osoittaa indeksisen suhteen olemassaolon. Samalla se liittää suuren yleisön seuraamaan dialogia.

Ja kun terroristi on luonut teollaan itselleen esiintymisareenan ja haastanut vastapuolensa, niin hän on saavuttanut ensimmäisen tavoitteensa. Mutta on ennen aikaista tulkita tämä sillä viranomaisten usein esittämällä tavalla, että terroristi on julkisuuteen päästessään jo saavuttanut kaikki tavoitteensa ja voittanut.

Dialogin jatkoanalyysiin on käytävä luonnehtimalla taustaksi nykyisen tiedotusvälinejulkisuuden luonnetta.

Suoritusjulkisuus ja uskottavuus

Nykyistä tiedotusvälinejulkisuutta voidaan kuvata suoritusjulkisuuden (tai "rappeutuneen julkisuuden") termein.

Julkisuudesta on tullut yhteiskunnallisesta perussuunnasta vastaavien näyttäytymisareena, jossa keskustelua käydään lähinnä toisten päättäjien kanssa.

Yleisö ja tiedotusväline (pietiläisittäin "me-yhteisö") muodostaa kentän, jolle esiintymisiä myydään. Uskottavuus on kovinta valuuttaa, jolla omaa yhteiskunnallista asemaa voidaan vakiinnuttaa, tai päinvastoin: uskottavuuden menettämällä voidaan (ainakin hetkittäin) vaarantaa omaa toimintalegitimaatiota.

Tällainen autoritaarinen julkisuus elää puhtainta muotoaan, kun keskustelu julkisuuden areenalla keskittyy niille, joilla on yhteiskunnallinen valta, ja yleisö seuraa passiivisena luovuttaen päättäjille valtuuden toimia puolestaan. Tiedotusvälineet tyytyvät "mielipiteettömän näytteilleasettajan" rooliin.

Suoritusjulkisuus muotoutuu ylhäältäpäin tapahtuvan hallinnan välineeksi. Varsinaista puhdasta muotoa suoritusjulkisuus ei todellisuudessa saavuta, mutta se on kuitenkin usein nykyaikaisen turvavaltioistuneen yhteiskunnan johdon tavoite – toisinaan jopa julkilautusti (vrt. Harri Holkeri, Margaret Thatcher).

Poliittinen terrorismi työntää itsensä julkisuuden rakenteeseen kutsumattomana vierana, rikkojana.

Julkisuuden kautta terrorismin dialogiin kytkeytyvä yleisö varmistaa sen, että viestin todellinen kohde tulee pakotettua mukaan ja vastaamaan terrorismin "keskustelunavauksen", joka on haasteellinen – eräänlainen väkivaltainen kysymyslause. Kyseessä on julkinen uskottavuuskoe niille, jotka ovat otta-

neet tehtäväkseen turvata yhteiskunnallista vakautta. Terrorismi on todellisuudessa niin vähämerkityksinen ilmiö, että siitä ei konkreettiseen valtiokoneiston tuhoamiseen ole. Terroristit itse ilmoittavat "iskevänsä valtion sydämeen" ja tuhoavansa alistuksen koneiston. Sydäntä he eivät löydä, mutta toiseen turvavaltion elämänedellytykseen – vakauden ja vakauden ylläpitäjien uskottavuuteen – he sen sijaan osuvat.

Hallitse ja restauroi

Järjestyksen ja vakauden illuusion tietoinen järkyttäminen on nykyisissä turvavaltioyhteiskunnissa ja suoritusjulkisuuden oloissa niin tulenarka teema, että viranomaisten ja hallitusten on pakko vastata haasteeseen.

Tämä vastaus on usein kaksijakoinen. Toisaalta pyritään hallitsemaan sitä julkisuutta, jota terrorismi saa. Toisaalta järjestystä ja kuvaa järjestyksestä yritetään restauroida. Nämä vastatoimet hyödyntävät juuri sitä samaa areenaa, jonka terroristi on jo valinnut – tiedotusvälinejulkisuutta.

Näin terrorismi ja vastatoimet järjestävät julkisuuden areenalle uskottavuuden eroosiotekojen ja uskottavuuden restauraatioiden kamppailun – dialogin, jota suuri yleisö seuraa ja arvioi. Juuri tämän näyttävän julkisuuden kautta on ymmärrettävissä se ylimoitettu huoli, jota sekä hallitukset että yleisö terrorismista kokevat.

Kamppailu terrorismin julkisesta esiintymisestä ei ole "tasaväkinen", sillä terrorismin vastapoolilla on voimaa ohjailla ja pakottaa tiedotusvälineitä.

Esimerkiksi Ison-Britannian hallitus on jo pitkään taistellut IRA:ta vastaan kamppailemalla siitä, miten järjestöstä saa julkisuudessa keskustella.

Ohjailussa tärkeä on ollut armeijan Ulsterin pressiosasto, joka briiffaa maakunnan oloista kaikkia halukkaita journalisteja ja palkitsee erikoiskohtelulla armeijan näkemysseen tyytyvät.

Tiedotustoiminnan pakottamiseen on maassa käytetty erilaisia asetuksia, painostusta ja jopa terroristilajeja.

Ison-Britannian tärkein terrorismin vastainen laki on The Prevention of Terrorism Act. Laki mm. kieltää keräämästä sellaista tietoa, josta voisi olla terroristille hyötyä. Samoin kiellettyä on salata tietoa, josta voisi olla apua terroristin kiinni ottamisessa. Tätä lakia hyödynnettiin esimerkiksi maaliskuussa -88, kun Ulsterin poliisi takavarikoi BBC:n ja ITV:n filmiryhmien kuvanauhat, kun nämä olivat kuvanneet kohtauksen, jossa IRA:n hautajaisaaton keskelle ajaneet brittisotilaat lynkattiin. Takavarikoitiin turvaututtiin kun yhtiöt kieltäytyivät luovuttamasta nauhoja vedoten tiedonvälityksen puolueettomuuteen — johon taas Thatcher kommentoi: "Joko olette meidän puolella tai terroristien puolella."

Lakipykälä ei aina tarvita, sillä esimerkiksi BBC:llä ja ITV:llä on ns. Reference Upwards -järjestelmä, joka tässä yhteydessä tarkoittaa käytännössä sitä, että terrorismia kartoittavat ohjelmat on hyväksyttävä yhtiöitten ylimmillä hierarkiaportilla. Tämä merkitsee sitä, että julkaisupäätöksiin pääsevät (ja ovat todistettavasti päässeet) vaikuttamaan kabinettipolitikoiti ja herrasmiessopimukset. Samalla "sivutuotteena" jarrutetaan toimittajien aktiivista tiedonhankintaa.

Thatcherin hallinnolle tällainen byrokraatiavaimennus ei ole riittänyt. Kovin terrorismin julkisuutta rajoittava veto oli se, kun lokakuussa -88 hallitus kielsi IRA:n ja kymmenen muun terroristijärjestöksi luokitellun (itse luokittelemansa) ryhmän edustajien haastattelut radiossa ja televisiossa. Kielto koskee

myös Sinn Feiniä, laillista puoluetta. Päätöksen taustalla oli kärhämä julkisuudesta, jonka brittien erikoisjoukkojen isku Gibraltarilla (4.3.1988) sai. Erityisen ärsyttävänä oli pidetty Thames-television tekemää dokumenttia, jossa silminnäkijät kertoivat aseettomien IRA-epäiltyjen teurastuksesta.

Brittihallinnon käyttämästä tiedotusvälineiden ulkoparlamentarisesta painostuksesta on useitakin esimerkkejä, mutta aika erikoiseen suuntaan maassa on menty, kun fiktiota (esim. näytelmät Article 5 ja The Legion Hall Bombing) ja jopa musiikkia (The Pogues: The Birmingham Six) on alettu vaatia sensuroitavaksi "terrorismin ehkäisemisen" nimissä.

"Luo kuva ja vetoa siihen"

Oleellista tässä terrorismin saamassa julkisuudessa on sen skitsofreeninen käyttö hallinnan välineenä.

Terroristi saa etsimänsä julkisuuden, mutta vain julkisesti "hyväksi viholliseksi" tyypistettynä. Terrorismista rakentuu hyvä vihollinen kielletessä terroristien näkökantojen, taustojen ja vastatoimien kritisoinnin pääsy julkisuuteen. Hyvän vihollisen luominen on mahdollista eikä aina tarvitse ulkopuolista ohjailua, sillä "rakentumisprosessi" on pitkälti toimittajien oman sokean ammattikäytännön suuntaista.

Samalla valtion repressiivinen koneisto perustelee terrorismin vastaisia toimia vetoamalla "terrorismin luonteeseen" — joka todellisuudessa on terrorismin julkisen kuvan muokkaamisen/muokkautumisen kautta muotoutuva stigma.

Näin ollaan noidankehässä, jossa terrorismi toimii provokaationa uusille lainsäädännöille ja poliisin erikoisvaltuuksille. Terrorismin

vastaisesta hyökkäyksestä sikiää joustavia säännöksiä, joita voidaan – kiitos tulkinnanvaraisuuksiensa – tarvittaessa hyödyntää yleisiä yhteiskunnallisia kriisiaiheita vastaan.

Ison-Britannian The Prevention of Terrorism Act viimeisteltiin Birminghamin pommiiskun (1974) kasvattaman ja tiedotusvälineiden ylläpitämän moraalisen paniikin aallonharjalla. Laki ajettiin ennätysnopeasti läpi, sillä harva uskalsi tuolloin lainsäädäntöä kritisoida. Laki jätti itse kohteen tarkemmin määrittelemättä ja uskoi tehtävän lähes täysin poliisille. Nykyään laki todellisuudessa toimii kriittisten tarkastelijoiden ja Ulsterin katolisten pelottelun välineenä sekä osana yleistä turvavaltion joustavaa suojaverkkoa. Tätä kuvaa se, että PTA:n nojalla lain voimassaolon ensimmäisen vuosikymmenen aikana pidettiin 5.802 ihmistä, joista vain 444:llä voitiin osoittaa olleen jotain yhteyksiä terrorismiin. Yorkin poliisipäällikkö arvioi kuvaavasti eräässä haastattelussa, että terroristeja (ja siten PTA:n ulottuvilla) ovat mm. homoseksuaalit, kommunistit, IRA:n sympatisoijat ja avioliiton rikkojat.

Polarisoitumisen mahdottomuus

Näin terrorismista, joka asettui järkyttämään järjestyksen illuusiota, tulee provokaatio kurin ja järjestyksen vastaiskulle. Mutta hyödyntäessään julkisuutta tämä vastaisku ei tuota sellaista polarisoitumista, jota terroristi luulee voivansa saada aikaan (kurin kiristyminen → valtion pakkokoneiston muuttuminen näkyväksi → kansan kääntyminen valtiota vastaan). Näin siksi, että terrorismi latistuu synonyymiksi irrationaaliselle julkiselle kuvalleen ja kansa vaatii suojakseen repressiivisiä toimia. Samalla jää huomiotta kansalaisoikeuksien kaventuminen valtion turvallisuus-

den-nimissä.

Samaan polarisoitumisen vastaiseen suuntaan johtaa se, että kun terrorismin vastaiset toimet saavat oikeutuksensa terrorismin julkisen kuvan pohjalta, niin valtion repressiivinen koneisto ei tee vastaiskua yksin – rinnalla ovat kaikki ne kansalaisyhteiskunnan aktorit, jotka ovat olleet luomassa/pakotettu luomaan kuva terrorismista.

Hyvät viholliset eivät kuole koskaan. Kenraalit voivat toivoa voittoa, mutta eivät aina rauhaa. Rajallisten tappioiden sodassa (...) strategiana on julkaista alituisen tiedoksiantoja menestyksistä ja osavoitoista, mutta samalla osoittaa, että vihollinen on mahtava ja ovela ja sen takia jatkuvasti vakava uhka isänmaalle. Menestyksekkäästä taistelusta saattaa tulla vielä menestyksekkäämpi, jos kenraalit saavat vielä suuremmat resurssit materiaalina ja erikoisvaltuuksina (...) Täydellinen vihollinen on riittävän selkeä, jotta sen nähdessään sitä vastaan voi kamppailla, mutta riittävän epäselvä, jotta voisi koskaan olla täysin varma, ettei se kätke taakseen hämärään vielä muita. (Bruun & Christie 1986, 62).

Kirjallisuus

- BJØRGO, Tore. Voldens retorikk. *Terrorisme som politisk kommunikasjon*. Internasjonalt Politikk 3/1986.
- BRUUN, Kjetil & CHRISTIE, Nils. Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa. Espoo, Weilin + Göös 1986.
- CLUTTERBUCK, Richard. *The Media and Political Violence*. Hong Kong, MacMillan Press 1983 (1981).
- DOWLING, Ralph. *Terrorism and the Media: a Rhetorical Genre*. *Journal of Communication*, winter/1986.
- ELLIOT, Philip. *Reporting Northern Ireland: a Study of News in Britain, Ulster and Irish Republic*. Teoksessa: *Ethnicity and the Media. An Analysis of Media Reporting in the U.K., Canada and Ireland*. Paris, UNESCO 1977.
- FALIGOT, Roger. *Nous avons tué Mountbatten: L'IRA parle*. Paris, Editions Jean Picollec 1981.

- FOUCAULT, Michel. Tarkkailla ja Rangaista. Keuruu, Otava 1980.
- HABERMAS, Jürgen. Strukturwandel der Öffentlichkeit. Darmstadt, Luchterhand 1962.
- HALL, Stuart & CHRISTER, Chas & CLARKE, John & ROBERTS, Brian. Policing the Crisis, Mugging, the State, and Law and Order. Hong Kong, MacMillan Press 1984 (1978).
- HIRSCH, Joachim. Turvavaltio. Jyväskylä, Osuuskunta Vastapaino 1983.
- HOCKING, Jenny. Orthodox Theories of "Terrorism": the Power of Politiced Terminology. *Politics*, 2/1984.
- LAQUEUR, Walter. Terrorism. London, Weinfeld and Nicholson 1977.
- PALETZ, David & FOZZARD, Peter & AYANIAN, John. The I.R.A., the Red Brigades and the F.A.L.N. in the New York Times. *Journal of Communication*, 2/1982.
- PARTANEN, Juha. Julkisuutta tutkiessa. *Tiedotustutkimus*, 3/1985.
- PIETILÄ, Kauko & SONDERMANN, Klaus. Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodeiksi. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja C:3/1982.
- RAF: Texter. Malmö, Bo Cavefors Bokförlag 1977.
- SCHLESINGER, Philip. "Terrorism", the Media, and the Liberal-Democratic State: a Critique of the Orthodoxy. *Social Research*, 1/1981.
- SCHLESINGER, Philip & MURDOCK, Graham & ELLIOT, Philip. *Televiising "Terrorism", Political Violence in Popular Culture*. London, Comedia Publishing Group 1983.
- SCHMID, Alex & DE GRAAF, Janny. *Violence as Communication. Insurgent Terrorism and the Western News Media*. London, Sage Publications 1982.
- SIM, Joe & THOMAS, Philip. The Prevention of Terrorism Act: Normalising the Politics of Repression. *Journal of Law & Society*, 1/1983.
- INDEX ON CENSORSHIP, 8/1988.